

Planerad byggnation vid Amsta gård

Arkeologisk utredning etapp 2

Amsta 1:34
Kolbäcks socken
Hallstahammars kommun
Västmanlands län
Västmanland

Jan Ählström

Planerad byggnation vid Amsta gård

Arkeologisk utredning etapp 2

Amsta 1:34
Kolbäcks socken
Hallstammars kommun
Västmanlands län
Västmanland

Jan Äblström

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2018

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

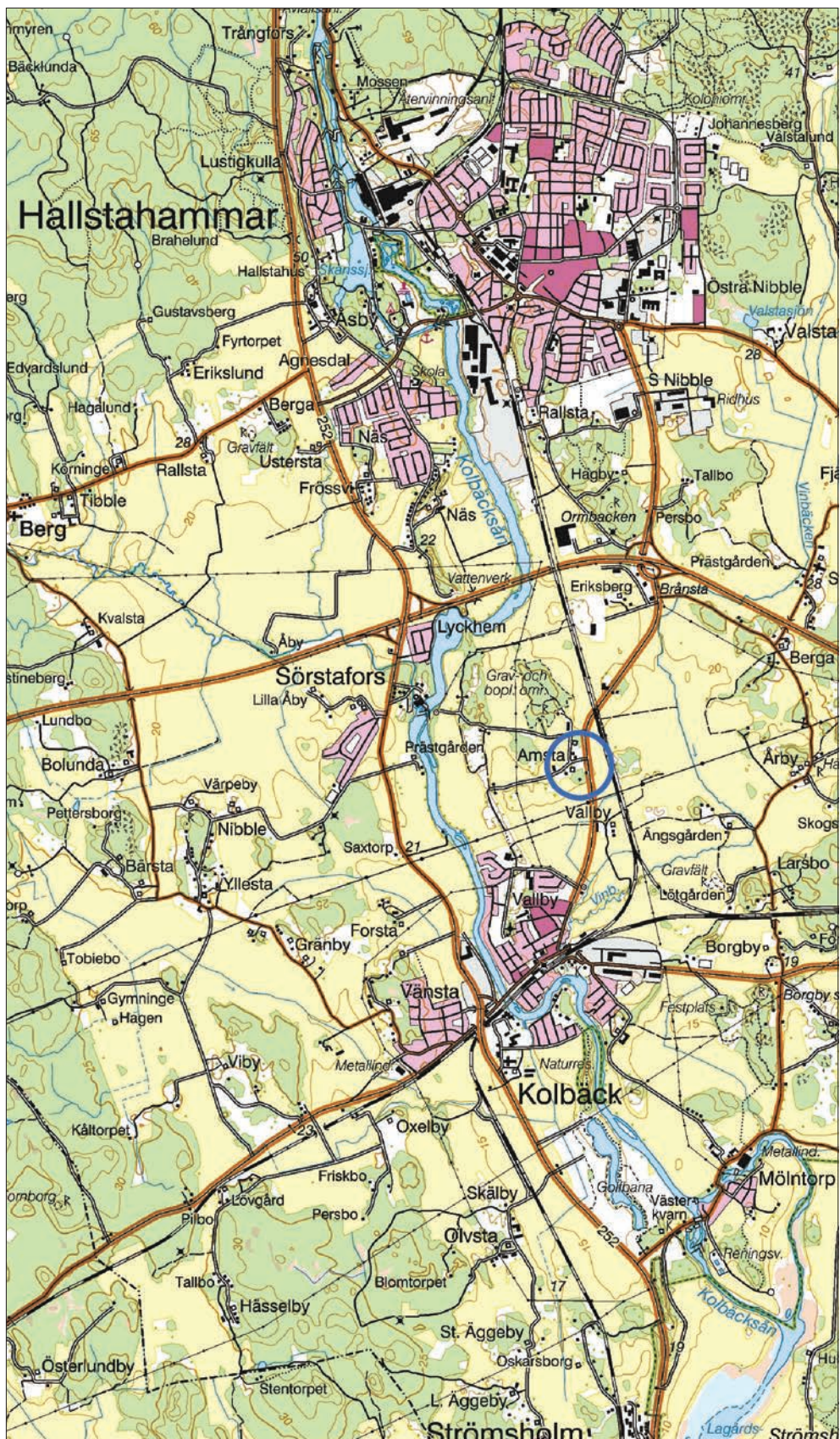
Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande MS2012/02954.

ISBN 978-91-7453-665-2

Tryck: JustNu, Västerås 2018

Innehåll

Sammanfattning	5
Inledning	7
Målsättning och metod	7
Topografi och fornlämningsmiljö	7
Utredningsresultat	9
Referenser	12
Tekniska och administrativa uppgifter	12
Bilagor	13
Bilaga 1. Schakttabell	13
Bilaga 2. Anläggningstabell	14
Bilaga 3. Historiska kartor	15

Figur 1. Utredningsområdets läge markerat med en blå ring. Utsnitt ur digitala Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Efter beslut av Länsstyrelsen i Västmanlands län har Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) utfört en arkeologisk utredning etapp 2 av ett cirka 2 000 m² stort område vid Amsta norr om Kolbäck i Västmanland. Området, som är tänkt att hysa en privatbostad, ligger inom Amsta gamla bytomt cirka 50 meter norr om gravfältet Kolbäck 87:1.

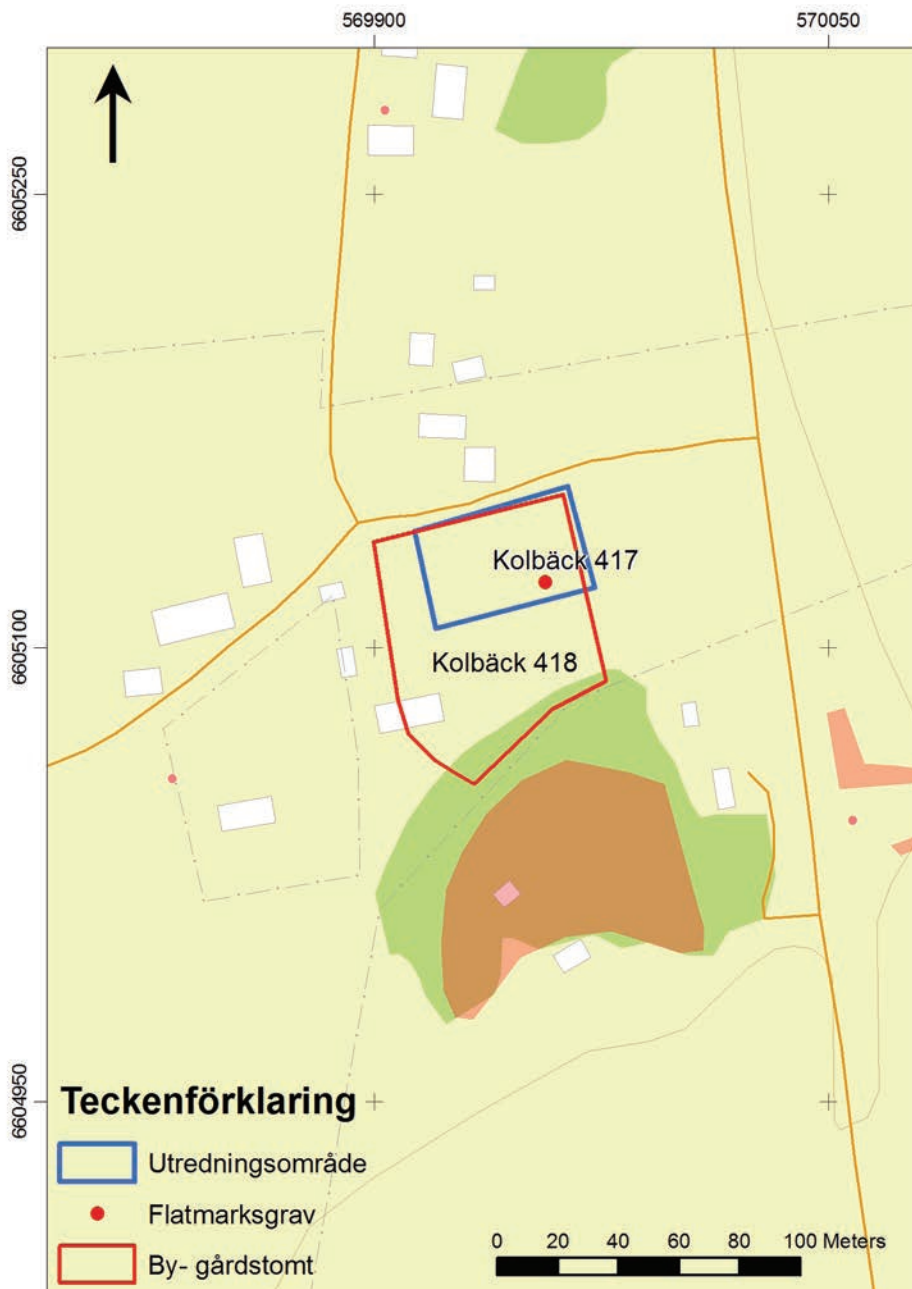
Utredningen har visat att det inom området finns en komplex fornlämning som omfattar förhistoriska gravar, kanske lämningar efter förhistorisk bosättning, och lämningar efter äldre gårdsbebyggelse (enligt en avmätning av Amsta från 1838).

Resultatet är registrerat i Fornminnesregistret (FMIS) som en flatmarksgrav (fornlämning Kolbäck 417) och en gårdstomt (fornlämning Kolbäck 418). I båda fallen har lämningarna status som fornlämning eftersom de är äldre än 1850 (tabell 1, figur 2). Geometrin för bytomten/gårdstomten motsvarar den tomt, inom Amsta by, som enligt 1838 års karta har hyst den påträffade bebyggelsen.

Därutöver framkom fyra stolphål, två gropar och en sotfläck. Anläggningarna ses till följd av att det i flera fall förekom tegel i ytan som är kopplade till 1800-talsbebyggelsen. Ett förhistoriskt ursprung kan inte uteslutas.

Tabell 1. Resultatet av utredningen.

Registerpost i FMIS	Typ	Beskrivning	Status
Kolbäck 417	Flatmarksgrav	Flatmarksgrav 1×1 m stor (inom schaktet), rundad form. Fyllningen bestod av gråsvart silt bemängd med kol och sot, enstaka stenar och i ytan rikligt med brända ben.	Fornlämning
Kolbäck 418	Bytomt/Gårdstomt	Bytomt 85×65 m stor (N–S). Består av lämningar efter två byggnader i form av stenpackningar med tegelinslag vilka sammanfaller med kulturlager. Lämningarna är 4×1,4 respektive 8×1,4 m stora och kan kopplas till byggnader som återfinns på en avmätning av Amsta från 1838. Därutöver framkom fyra stolphål, två gropar och en sotfläck. Anläggningarna ses till följd av att det i flera fall förekom tegel i ytan som är kopplade till bebyggelsen. Ett förhistoriskt ursprung kan inte uteslutas.	Fornlämning

Figur 2. Utredningsresultatet. De nypptäckta fornlämningarna som har blivit registrerade i Fornminnesregistret är markerade med en röd linje och en röd punkt. Utsnitt ur digitala Fastighetskartan. Skala 1:2 500.

Inledning

Inom fastigheten Amsta 1:34 planeras för byggnation av en privatbostad. Söder och sydöst om den tänkta tomten förekommer fornlämningar i form av ett gravfält (Kolbäck 87:1), en flatmarksgrav (Kolbäck 393) och en boplats (Kolbäck 394) (figur 3). Länsstyrelsen gjorde bedömningen att det också inom tomten kan finnas fornlämning både i form av gravar och en boplats. Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) tilldelades uppdraget att utföra en arkeologisk utredning etapp 2 vilken bekostades av länsstyrelsen.

Fältarbetet utfördes under en kall dag i november 2017. Jan Ählström var projektledare och har utarbetat rapporten.

Resultatet har registrerats i Fornminnesregistret (FMIS).

Målsättning och metod

Utredningen syftar till att ge länsstyrelsen beslutsunderlag inför en tillståndsprövning om ingrepp i fornlämning och resultatet ska kunna användas som planeringsunderlag.

Utredningen ska konstatera om det inom området finns fornlämningar som inte är kända.

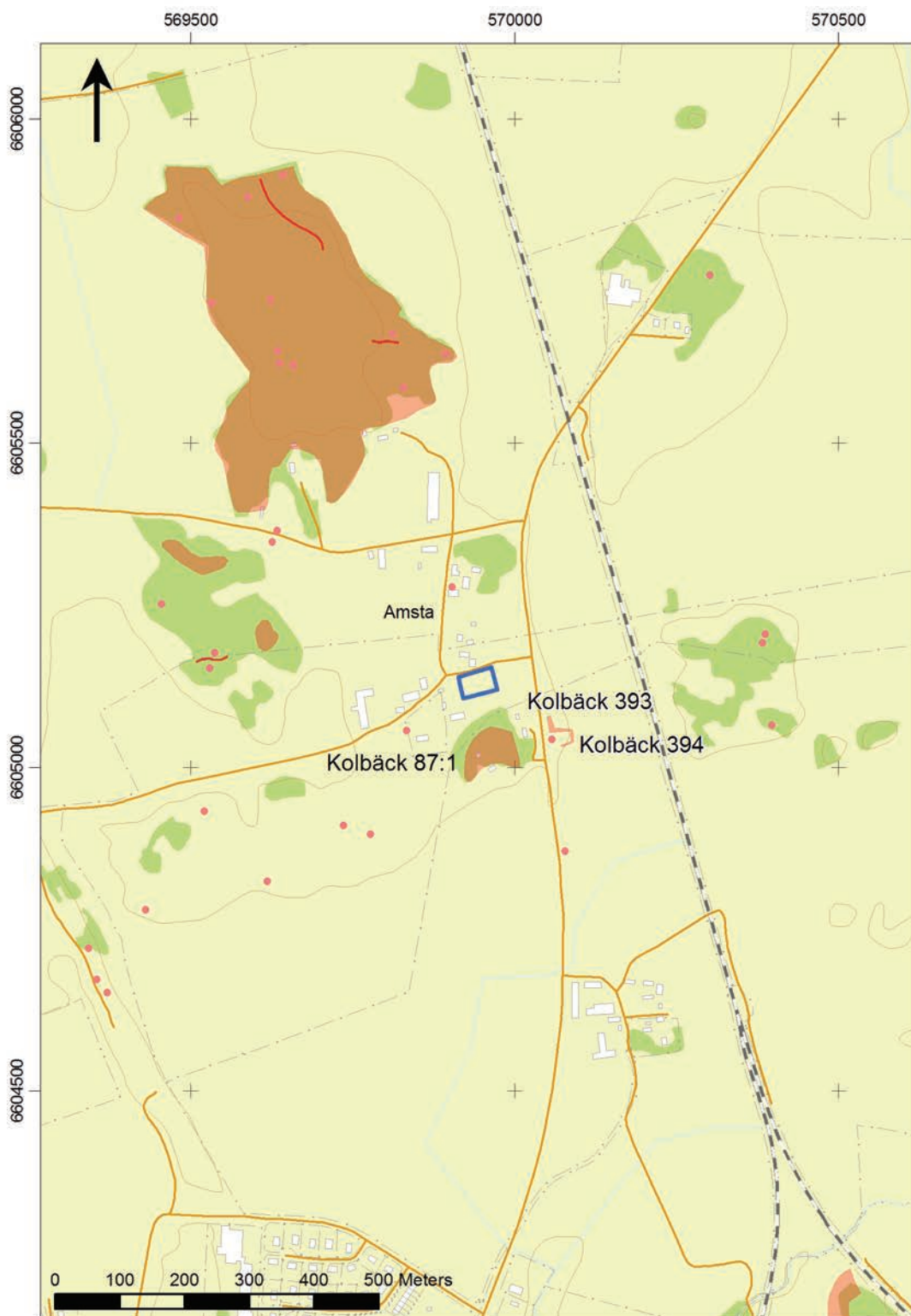
Utredningen har omfattat:

- En kartstudie varvid en avmätning av Amsta från 1729, lagaskifteskartan för Amsta från 1838 och den häradsekonomiska kartan upprättad 1905–11 har studerats. Kartstudien syftade till att klargöra förändringar vad gäller bebyggelsesituationen och markanvändningen.
- Utredningsgrävning varvid sökschakt öppnades inom hela utredningsområdet. Plandokumentationen gjordes med GPS. Det upprättades beskrivningar av schakt och påträffade lämningar.

Topografi och fornlämningsmiljö

Det 2 000 m² stora utredningsområdet ligger inom Amsta gård norr om Kolbäck i Hallstahammars kommun. Omgivningarna utgörs av ett flackt jordbrukslandskap med insprängda skogsdungar och området ligger på nivåer omkring 20 meter över havet.

Kartstudien visar att utredningsområdet infaller inom Amsta gamla bytomt (bilaga 3). Enligt 1738 års karta infaller utredningsområdet inom en till synes obebyggd tomt – bebyggelsen låg vid tiden norr om den väg som området gränsar till. På 1838 års karta förefaller tomten vara mindre och den är bebyggd. Bebyggelsen ligger samlad i tomtens norra del direkt söder om nämnda väg. Tomtens tidigare östra hälft är enligt kartan obebyggd. Utredningsområdet sammanfaller helt med bebyggelsen enligt 1838 års karta. Vid tiden för upprättandet av den häradsekonomiska kartan (1905–11) har bebyggelsen flyttats till tomtens västra del, där den återfinns än idag. Tomtens östra del är åter tomtmark men obebyggd. Utredningsområdet berör en av byggnaderna på den häradsekonomiska kartan, en ekonomibyggnad.

Figur 3. Utredningsområdet (markerat med en blå linje) och lämningarna registrerade i Fornminnesregistret (markerade som röda ytor, linjer och punkter). Utsnitt ur digitala Fastighetskartan. Skala 1:10 000.

120 meter söder om utredningsområdet ligger gravfältet Kolbäck 87:1 med en hög, en treudd och 43 runda stensättningar. Drygt 110 meter öster om gravfältet har en boplatz (Kolbäck 394) och en flatmarksgrav (Kolbäck 393) framkommit i samband med ledningsförläggning. I övrigt förekommer flera gravfält, boplatser, skärvstenshögar och fossila odlingslämningar i Amstas omgivning.

Figur 4. Utredningsområdet sett från öster. Foto Jan Åblström.

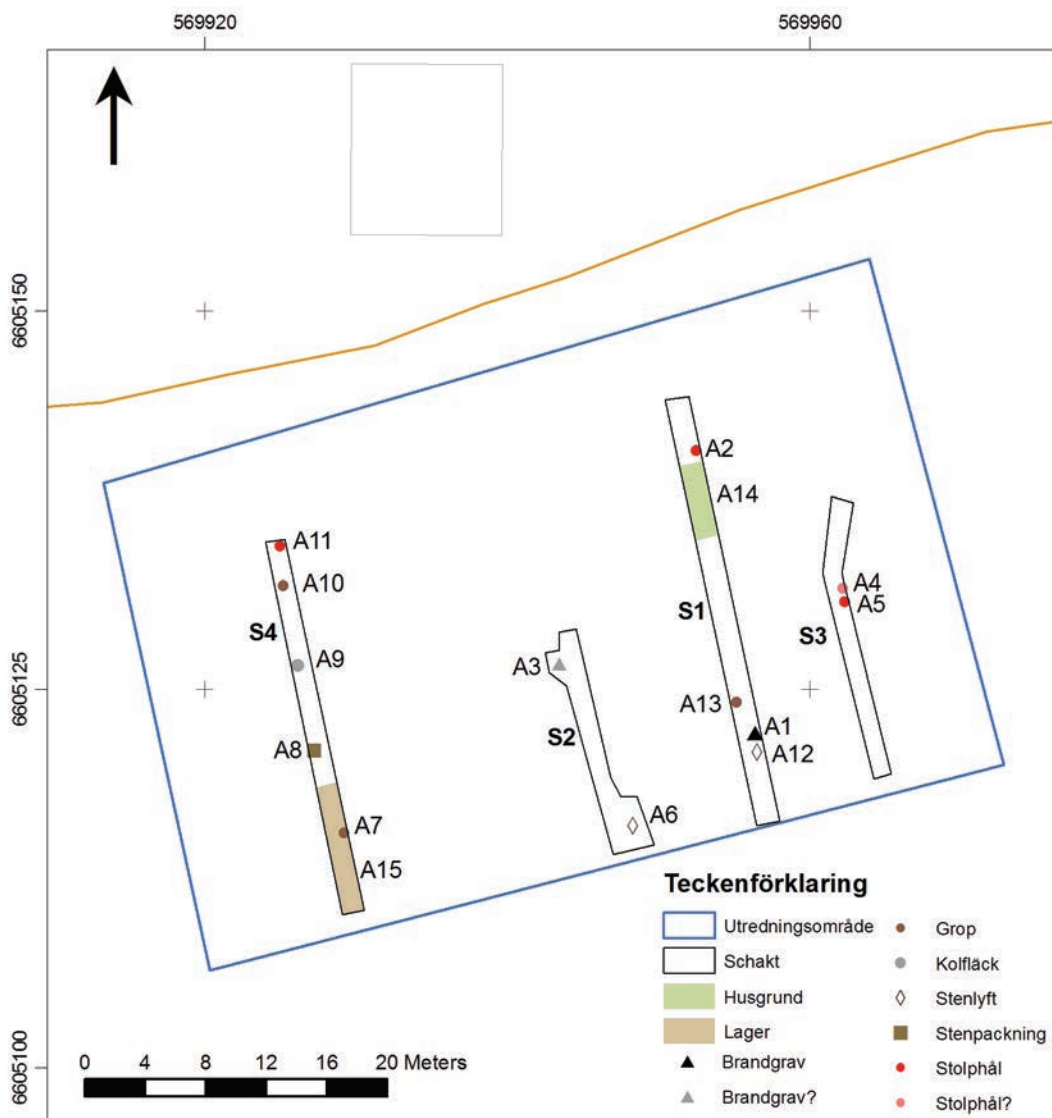
Utredningsresultat

Det öppnades fyra schakt som sammanlagt motsvarade 108 m². Det påträffades en grav, två husgrunder och anläggningar i form av stolphål, gropar och en kolfläck (figur 5, bilaga 1–2). Lämningsarna förekom inom hela utredningsområdet och bedöms som fornlämning eftersom de är äldre än 1850. De består av en flatmarksgrav och en bytomt/gårdstomt med äldsta belägg till 1838 (lagaskifteskartan för Amsta).

Brandgraven A1 (i schakt S1) saknade överbyggnad – enstaka stenar antyder dock att den troligtvis varit markerad med en stenpackning. I den kol- och sotbemängda fyllningen förekom rikligt med brända ben. Anläggningen A3 (i schakt S2) var av liknande typ – en sotig yta med enstaka stenar. I denna anläggning syntes inte några brända ben vilket gör den osäker och den bedöms därför som en möjlig brandgrav. Det förekom en del stenlyft i schakten vilket kan förklara att stenpackningarna kan ha skadats i samband med stenröjning, kanske inför byggnation.

Husgrunden A14 (i schakt S1) bestod av en kulturpåverkad yta vilken sammanföll med stenar och en småstenspackning innehållande tegel. I schaktet förekom också stenar vilka kan vara syllstenar. Troligtvis kan lämningen kopplas till den av byggnaderna som enligt 1838 års karta legat parallellt med vägen (figur 6, bilaga 3). I schakt S4 framkom en husgrund vilken bestod av stenpackningen A8, i vilken det förekom rikligt med tegel, vilken anslöt till lagret A15. Lagret innehöll också mycket tegel. Norr om lagret och i anslutning till stenpackningen förekom möjliga syllstenar. Lämningsarna sammanfaller med en ensamliggande byggnad på 1838 års karta samt med ekonomibygnaden på kartan från 1905–11 (figur 6, bilaga 3).

Stolphålen och groparna var av olika karaktär. Det förekom anläggningar med en blek och diffus fyllning medan andra hade en mer distinkt fyllning som var brun och myllig. Likaså förekom det tegel i ytan av vissa av anläggningarna. Troligen kan de distinkta anläggningarna och de med tegel kopplas till bebyggelsen som tidigare funnits inom tomten. Vad gäller de mer diffusa anläggningarna kan ett förhistoriskt ursprung inte uteslutas och då med koppling antingen till graven/gravarna eller till en boplats.

Figur 5. Schaktplan. Skala 1:500.

Figur 6. Schaktens läge i förhållande till bebyggelsen enligt 1838 års karta över Amsta. Skala 1:1 000.

Referenser

Häradsekonomska kartan, 1905–11, blad Kolbäck, RAK akt J112-74-1.

<https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor/>

Geometrisk avmätning, Amsta, 1729, LMS akt T57-2:1.

<https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor/>

Lagaskifteskarta, Amsta, 1838, LMM akt 19-haa-80.

<https://etjanster.lantmateriet.se/historiskakartor/>

Uppgifter ur Fornminnesregistret (Fornsök), 2017-11-08.

<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/>

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM17178
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-3897-17, 2017-10-18
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk utredning etapp 2
<i>Undersökningsperiod:</i>	14 november 2017
<i>Personal:</i>	Jan Ählström
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Kommun:</i>	Hallstahammar
<i>Socken:</i>	Kolbäck
<i>Fastighet:</i>	Amsta 1:34
<i>Fastighetskarta:</i>	66F 0GN Hallstahammar
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Koordinater:</i>	X6605106 Y569920
<i>Inmätningssätt:</i>	GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	6 st digitalfoton samt mätdata förvaras hos KM i väntan på beslut om fyndfördelning.
<i>Fynd:</i>	–

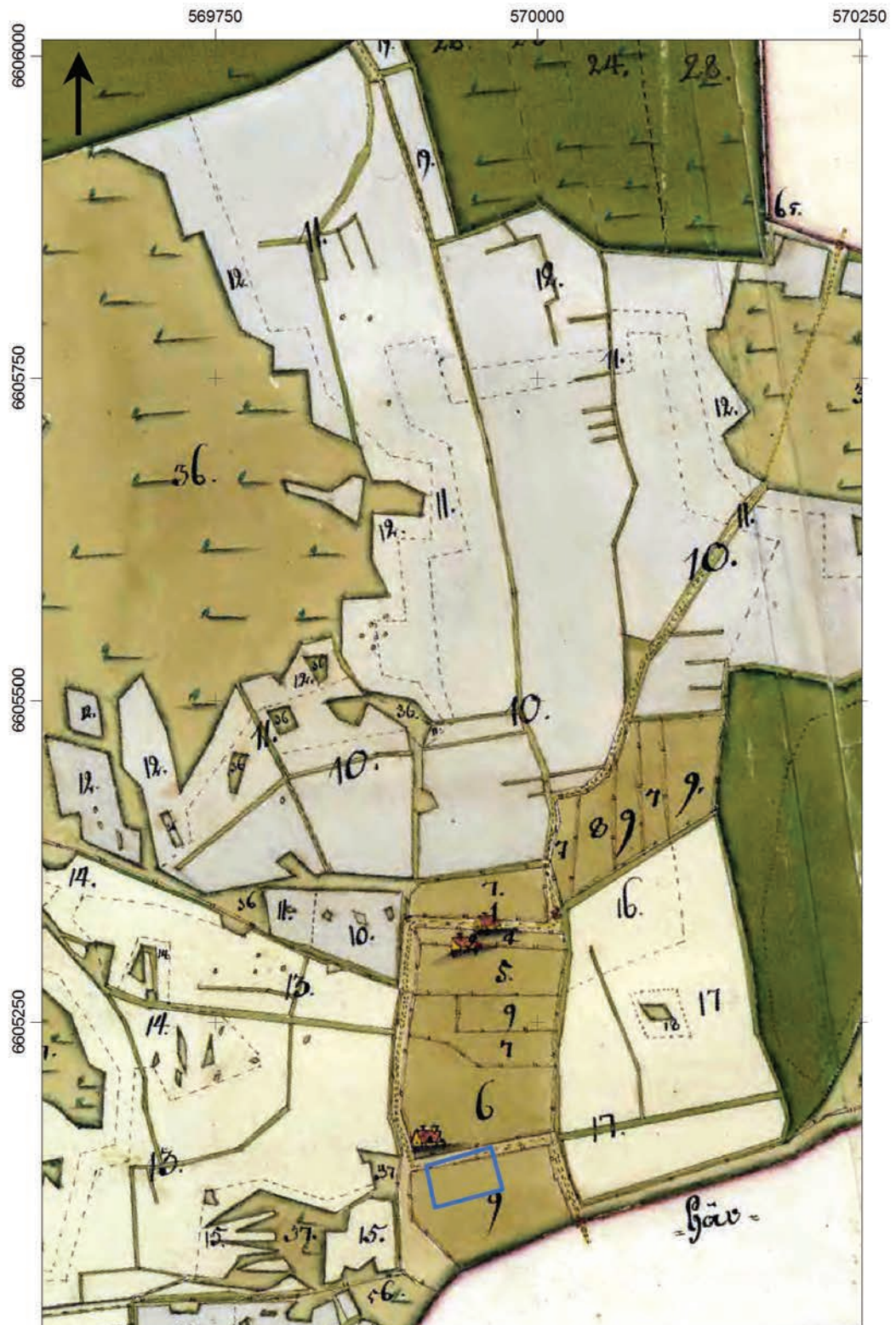
Bilaga 1. Schakttabell

Schakt	Längd (m)	Djup (m)	Beskrivning
1	25	0,3–0,4	Under 0,3 m matjord vidtog silt med enstaka stenar och lite tegel i norra delen. I norra delen var marken stenigare och där förekom en husgrund (A14) och ett stolphål (A2). I schaktets södra del framkom en flatmarksgrav (A1) och en grop (A13).
2	14	0,3	Under 0,3 m matjord vidtog lera, det förekom tegel och fajans. I södra delen var det stenigt. I norra delen framkom en möjlig flatmarksgrav (A3).
3	16	0,3–0,4	Under 0,3 meter matjord vidtog stenig silt eller morän. I norra delen framkom ett stolphål och ett möjligt stolphål (A4–5).
4	22	0,3–0,4	Under 0,3 meter matjord vidtog stenig lera med tegel och fajans i norra och södra delarna. I norra halvan förekom ett stolphål, en grop och en kolfläck (A9–11). I den södra halvan framkom en grop, en stenpackning och ett lager och (A7–8 och 15).

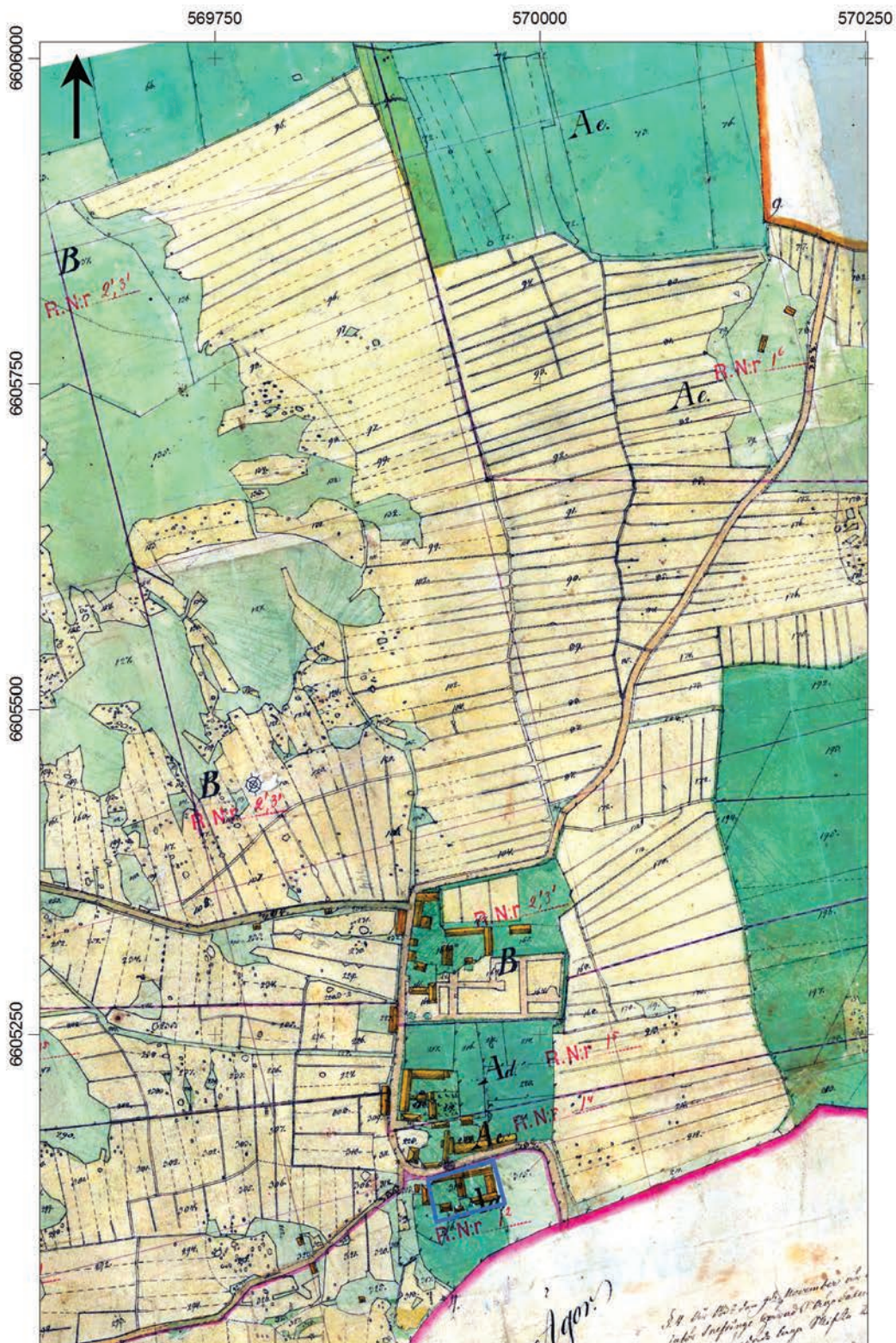
Bilaga 2. Anläggningstabell

Anläggning	Typ	Storlek (m)	Form	Beskrivning
1	Brandgrav	1,0	Rund	Enstaka stenar, en fyllning bemängd med kol och sot med mycket brända ben i ytan.
2	Stolphål	0,3	Rund	Stenskoning.
3	Brandgrav?	1,0	Rund	Glest med stenar i ytan, sot- och kolbemängd fyllning.
4	Stolphål?	0,3	Rund	Flammig, något diffus.
5	Stolphål	0,2	Rund	Flammig, något diffus.
6	Stenlyft	–	–	Rand med sot och kol runt omrörd lera.
7	Grop	0,3×0,4	Oval	Tegel i ytan.
8	Stenpackning	1,5	Rundad	En vålavgränsad gles packning av 0,1–0,2 meter stora stenar med inslag av tegel – spismursröse? Norr och söder om packningen förekom möjliga syllstenar.
9	Kolfläck	1,0	Rund	Flammig yta, ev. hårdbotten.
10	Grop	1,2×0,8	Oregelbunden	Brun myllig fyllning och några stenar i ytan.
11	Stolphål	0,4	Rund	Tegel och kolstänk i ytan.
12	Stenlyft	–	–	Ljusgul lera i centrum med brungrå kant.
13	Grop	0,8	Rundad	Diffus, brungrå fyllning.
14	Husgrund	3×1,4	–	Består av kulturpåverkad lera i vilken det förekom stenar och en småstenspackning med stort tegelinslag – spismursröse?
15	Lager	8,6×1,4	–	Kulturpåverkat lager med mycket tegel, bitar av porslin och fajans. Utgör tillsammans med A8 en huslämning.

Bilaga 3. Historiska kartor

Utsnitt ur en geometrisk avmätning av Amsta från 1729 med utredningsområdet markerat med en blå linje. Skala 1:5 000.

Utsnitt ur lagaskifteskartan för Amsta från 1838 med utredningsområdet markerat med en blå linje. Skala 1:5 000.

Utsnitt ur den häradsekonomska kartan från 1905–11 med utredningsområdet markerat med en blå linje. Skala 1:5 000.